

Lamprecht sit »Königliche Institut für Kultur- und Universalgeschichte«. Det var en umiddelbar sejr, som kan have haft sin pris. Lamprecht kan have været villig til at betale den for at se visse af sine tanker indkorporeret i det konservative uddannelsessystem. En anden forklaring kan være, at han f. eks. gennem sit engagement i den imperialistiske agitationsorganisation »Alldeutschen Verbandes« kunne bryde den isolation, han befandt sig i – en isolation, der ikke blot institutionelt men i høj grad også menneskeligt i det lange løb måtte virke kvælende for en historiker, der med så stor en indsats ville udvide og forny det videnskabelige synsfelt. Senere tog han afstand fra organisationens mest rabiate udtryksformer, men han var da selv blevet en garant for, at politik og videnskab ikke lod sig adskille. I sine sene afhandlinger om den »auswärtige Kulturpolitik« søger han måske lige frem efter en apoteose af disse begreber men når måske ikke dette tvivlsomme mål, inden han i begyndelsen af den krig, han havde anset for nødvendig og uundgåelig, døde i 1915.

Viikari får skildret Lamprechts udvikling som historiker som tragisk. Han havde al god grund til at dø skuffet. Det videnskabelige samfund havde afvist hans ideer, og hans arbejde fandt trods en vis succes i andre lande ingen egentlig arvtager i Tyskland. Selv om han havde givet sig til den tradition, han i begyndelsen opponerede mod, forblev hans rolle at være den isolerede. Det egentlig tragiske er i virkeligheden, at hans forandring ikke blot var en taktisk politisk manøvre for at opnå et fastere institutionelt fodfæste, men at den ligeledes kan ses som et resultat af en stigende usikkerhed over for det irrationelle og det umulige i at finde konsistente værdier for historien og dermed også for samfundet. Derfor virker hans liv og udvikling på dette punkt idag så meningsløs.

Viikaris bog indeholder lange meget analytisk prægede afsnit om grundlaget for Lamprechts materielle og socialhistoriske aspekter, hvori indgår detaljerede undersøgelser af især hans »Deutsche Geschichte« og af forholdet til andre socialhistoriske tendenser. Disse grundige men lidt livløse kapitler står for uvedkommende især over for de skarpe afsnit om Lamprechts opgør med den politiske historie, som i højere grad kunne have tålt at være blevet sat ind i en større europæisk sammenhæng. Det er ikke muligt at give et helstøbt billede af så sammensat en person som Karl Lamprecht, og Viikari gør i den forbindelse det eneste rigtige. Han sætter Lamprechts hele historiesyn ind i en større samfundsmæssig sammenhæng og får givet sin forklaring på, hvorfor historismen var i krise men også, at et så konservativt samfund ikke kunne tage imod nye tanker og ideer end ikke i tilpasset form. At Lamprechts helt personlige udvikling som historiker stadig virker vanskelig at forstå vil nok altid være tilbage.

Henrik Poulsen

Norman Davies: God's Playground: A History of Poland, Volume I. The Origins to 1795, Volume II, 1795 to the Present. Oxford Clarendon Press 1981. 605 + 725 s. £ 55.

Davies' holdning til polsk historiografi er kritisk. Efter hans mening bliver både ældre og nyere polsk historie fortolket for nationalistisk, forstået på den måde, at nationalismen er blevet nu et våben i hænderne på det totalitære system og bruges i politisk øjemed, også af Kreml. Den polske modvilje mod Tyskland overdrives nu, mens den rolle, Sovjetunionen har spillet i Polens historie, tilsvarende bagatelliseres. Davies mener, at den almindelige holdning til sådanne problemer som f. eks. den polske stats kontinuitet fra det 10. til det 20. århundrede er udtryk ikke for et videnskabeligt, men for et politisk standpunkt. Han hævder f. eks., at det på grund af de store omvæltninger i polsk historie fra

det 10. århundrede og fremover er umuligt at fastslå den polske stats nøjagtige grænser eller at tale om dens kontinuitet, og at Polen fik de tidligere tyske områder ikke af nationale grunde, men udelukkende fordi stormagterne gennemtvang det.

Det er efter hans mening ikke Tyskland, men Rusland, der har været Polens største fjende, når man ser bort fra nazitiden; og selv i denne periode, kaldet Golgatha, var den russiske holdning til det polske folk usædvanlig negativ. Det var Rusland, der i det 18. århundrede var ansvarlig for Polens deling, og den polske stats fald i 1939 var forårsaget af et samarbejde mellem Tyskland og Sovjetunionen. Ifølge Davies var der ingen forskel på Tysklands og Sovjetunionens holdning til Polen i årene frem til 1941. Efter 1941 forandrede Sovjet holdning på grund af den politiske situation i Europa, men lige fra begyndelsen var det hensigten at få herredømmet over Polen. I kapitlet om folkerepublikken Polen fra 1944 til i dag understreger Davies kraftigt landets afhængighed af Sovjet, ideologisk, politisk, økonomisk og militært og drager den konklusion, at omvæltninger i Polen kun kan finde sted efter forudgående omvæltninger i Sovjet.

I første bind af Davies' værk skildrer han Polens historie frem til 1795. Der er dels tale om en oversigt, dels om en kritisk evaluering af de væsentligste problemer. Tre kapitler er særlig interessante: for det første kapitlet om den polske kornhandel i middelalderen, der er et udmærket essay om Gdansk og denne bys forhold til Polen. I kapitlet »Anarchy and Noble Democracy« hævder han, at det polske demokrati ikke kun skabte problemer, og at den gyldne frihed viste sig at være en forhindring både for et effektivt styre og for religiøs fanatisme. Han sammenligner her med de ideer, der lå bag den amerikanske republiks opståen, og med moderne liberale tendenser. I kapitlet »Agony« giver han en interessant fremstilling af russisk politik over for Polen i det 18. århundrede. Han påpeger, at det ganske vist er sandt, at planen for den første deling var udformet af Preussen, men at den blev udført af Rusland. I denne forbindelse forekommer det mig, at den polske oplysningstid og oprøret i 1794 spillede en større rolle for den polske udvikling i det 19. århundrede, end Davies tillægger den.

I andet bind er hovedemnet den moderne polske nations opståen og udvikling. Davies hævder, at den polske nationalbevidsthed på grund af mangelen på en nationalstat hvilede på sådanne inspirationskilder som kirke, sprog, historie og race. Jeg mener ikke, at dette sidste moment havde nogen betydning, ligesom det efter min mening er meget tvivlsomt, om F. Duchinskys teorier havde nogen indflydelse på det polske folk. Davies understreger udviklingen af polakkernes nationalbevidsthed i det 19. århundrede og den holdning, de mest prominente ledere og partier indtog til dette problem. I denne analyse berøres et vigtigt emne, uden at det bliver nærmere uddybet, nemlig problemstillingen omkring bøndernes udvikling af en nationalbevidsthed (deres vej fra Deczynski til Slomka).

Skildringen af den polske nations sociale, økonomiske og kulturelle forhold i tiden efter delingen er både omfattende og detaljeret. Davies analyserer de tre stormagters holdning til Polen fra 1772-1918 og prøver at forklare, hvorfor en Finlandisering af Polen er umulig. Der er også et særskilt kapitel om kirken, der utvivlsomt i perioder har svigtet nationen ved at lukke øjnene for politiske overgreb og skævheder i samfundet. Men det er uimodsigeligt, at den repræsenterer de ældste og mest ophøjede ideer om polsk kultur og tradition. Der er også en grundig redegørelse for de polske jøders historie fra den tidligste tid frem til Hitlers »endelige løsning«. Det anslås, at af ca. 3,5 millioner jøder overlevede kun 369.000 anden verdenskrig. Det skal i øvrigt nævnes, at jødespørgsmålet er næsten helt uomtalt i den officielle polske historiografi.

Jeg mener imidlertid ikke, at alle Davies' fortolkninger er korrekte. Det vil f. eks. være vanskeligt for læseren at forstå de særlige omstændigheder, der i Polen omgav Napoleonskrigene, hvad baggrunden var for dyrkelsen af Napoleon, og hvorfor hertugdømmet

Warszawas eksistens var en hjælp for den polske nation til at overleve delingen. Det er også svært at godtage, at oprettelsen af et uafhængigt Polen i 1918 kun var et heldigt tilfælde. En sådan ensidig formulering står i modsætning til de kendsgerninger, forfatteren nævner, om de krige, den polske stat førte fra 1918–21 for at forsvare sin uafhængighed. 11. november 1918 var kun det første skridt i processen.

Davies' generaliseringer om det sociale, politiske og kulturelle liv i mellemkrigstiden er forsigtige. Han understreger den positive rolle, som Kwiatkowskis økonomiske og industrielle politik spillede, og har ret i at hævde, at man kan bebrejde Beck, ikke at han var for mistænksom over for Hitler og Stalin, men at han var for naiv i sin holdning til vestmagternes garantier.

Den polske stats fald i 1939 var resultatet af Hitlers og Stalins samarbejde. Stalin handlede i 1939 i overensstemmelse med hyæneprincippet, ligesom det sovjetiske NKVD's optræden i Østpolen på mange måder viste sig at være mere ødelæggende end Gestapos. Fra sommeren 1941 skiftede Sovjetunionen imidlertid holdning til Polen. Polakkerne i Sovjetunionen blev skånet for den totale udslættelse.

Nazisternes politik over for polakker og jøder, deres forbrydelser og ugeringer fremstilles præcist. Nedkæmpelsen af oprøret i Warszawa betegnede det gamle Polens endeligt. »Golgatha« er en rammende betegnelse for den frygtelige situation i Polen under krigen.

Udslættelsen af jøderne, fordrivelsen af tyskerne, indlemmelsen af den vestlige del af Hviderusland og Ukraine i Sovjetunionen og indstrømningen af polakker østfra – det er de grundlæggende forandringer i Polen som følge af krigen.

Folkerepublikken blev skabt af Sovjet med denne stat selv som forbillede. I folkerepublikkens historie kan man skelne mellem tre perioder: fra 1944 til 1948 en gradvis opbygning af det kommunistiske Folkedemokrati, fra 1948 til 1956 stalinisme, efter 1956 Polens styrelse af »nationale kommunistiske regimer«. Som Davies ser det, er efterkrigstidens Polen præget af en vedvarende strid mellem den vestligt orienterede, katolske polske nation, der har en stærk forkærlighed for frihed og uafhængighed, og det totalitære kommunistiske regime og dets afhængighed af Sovjetunionen. Lav produktivitet, sovjetisk udbytning og enorme udgifter uden forbindelse med produktionen er typisk for Polen. Spændingerne udløstes i eksplosioner i 1956, 1968, 1970 og 1980. Et af resultaterne af 1980 var Solidaritet, en landsomfattende bevægelse. For Davies er Polens fremtid et vanskeligt og åbent spørgsmål.

Skønt Davies' holdning i nogle tilfælde kan diskuteres, særlig hvad angår polsk nationalisme, er bogen som helhed med sit righoldige illustrationsmateriale et værdifuldt bidrag til polsk historie. Den øger læserens forståelse af og respekt for en nation, der i mere end 200 år har kæmpet for sin frihed og uafhængighed. Det er den mest omfattende behandling af emnet på engelsk.

Emanuel Halicz

Egernførde Bys Historie. Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, 1980. 291 sider.

Smuk og veludstyret er denne bog om byen Eckernförde i det sydøstligste hjørne af Sønderjylland, af hertugdømmet Slesvig, og udsendelsen er et led i en serie topografiske skildringer af det sydslesvigske område, der blev indledt i 1933 med bogen »Sydslesvig I. Hedeegnene mellem Angel og Frisland« og fortsat i 1945 med »Sydslesvig II. Angel«. Næste skridt blev »Flensborg Bys Historie I-II«, 1953 og 1955, og derefter i 1969 »Nørre